

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Olivia Lindén

Hedersmotiv som försvårande omständighet

En analys av rättstillämpningen efter 29 kap. 2 § 10 p BrB ikraftträdande

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på Juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Tova Bennet

Termin: VT 2021

Innehållsförteckning

Summary	1
Sammanfattning	2
Förord	3
Förkortningar	4
1 Inledning	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte och frågeställningar	6
1.3 Metod, perspektiv och material	6
1.4 Forskningsläge	8
1.5 Avgränsningar	8
1.6 Disposition	9
2 Allmänt om straffmätning	10
2.1 Straffvärde – 29 kap. 1 § BrB	10
2.2 Försvårande omständigheter – 29 kap. 2 § BrB	11
3 Särskilt om hedersmotiv som försvårande omständighet – 29 kap. 2 § 10 p BrB	13
3.1 Hedersbegreppet	13
3.1.1 Kulturellt perspektiv	13
3.1.2 Könsperspektiv	14
3.1.3 Intersektionellt perspektiv	14
3.2 Motiv	15
3.2.1 Införande	15
3.2.2 Tillämpning	16
4 Rättsfall	18
4.1 Rättsfall där hedersmotiv enligt 29 kap. 1 § BrB har beaktats	18
4.1.1 HovR B 1920-19 – Mord	18
4.1.2 HovR B 4917-19 – Mord	19
4.1.3 HovR B 13393-19 – Äktenskapstvång	20
4.2 Rättsfall där hedersmotiv enligt 29 kap. 2 § 10 p BrB har beaktats	21
4.2.1 HovR B 1254-20 – Mord	21
4.2.2 HovR B 421-21 – Misshandel	22
4.2.3 Hässleholms tingsrätt mål nr B 944-20 – Försök till mord	23
5 Analys	25
6 Slutsats	28
Käll- och litteraturförteckning	29

Summary

Chapter 29 section 1 of The Swedish Criminal Code, hereafter called SCC, states that the penalty shall be determined within the framework of the applicable scale of penalties according to the penalty value of the offence. The penalty value can be considered a reflection of the seriousness of the offence. There are a number of circumstances which may affect the penalty value. Chapter 29 section 2 SCC lists aggravating circumstances that affect the penalty value in a stricter direction.

A motive of honour can be taken under consideration by chapter 29 section 1 SCC, and on the first of July 2020, a motive of honour was also adopted into the aggravating circumstances in chapter 29 section 2 10 p SCC. This essay aims, from a perspective of legal security, to investigate how the adjudication has developed since chapter 29 section 2 10 p SCC was adopted, and what effects it has led to. First, six cases have been analysed and compared to each other. Thereafter, a comparison has been made to the legislative history of chapter 29 section 2 10 p SCC.

The investigation has shown that experts appear to a lesser extent in the cases that applies chapter 29 section 2 10 p SCC, compared to the cases that applies chapter 29 section 1 SCC, which might depend on the fact that the legislative history to chapter 29 section 2 10 p SCC is more detailed regarding what honour based violence is characterized by. The fact that a motive of honour is now an explicit aggravating circumstance may lead the court to consider a motive of honour to a greater extent. Given that the magnitude of reasoning concerning the motive of honour varies in the cases, nothing can with certainty be said about which circumstances that the court prioritises in its judgment, or how the meting out of punishment is affected. This may lead to the adjudication being unforeseeable.

Sammanfattning

I 29 kap. 1 § brottsbalken anges att straffet för ett brott ska bestämmas inom ramen för den tillämpliga straffskalan efter brottets straffvärde. Straffvärdet för ett brott kan anses spegla brottets allvarlighet och flera omständigheter kan påverka straffvärdet. I 29 kap. 2 § BrB anges försvårande omständigheter som påverkar straffvärdet i skärpande riktning.

Hedersmotiv kan beaktas inom ramen för 29 kap. 1 § BrB och 1 juli 2020 infördes hedersmotiv även som en försvårande omständighet i 29 kap. 2 § 10 p BrB. I denna uppsats analyseras, utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv, hur rättstillämpningen har utvecklats efter 29 kap. 2 § 10 p BrB ikraftträdande och vilka effekter denna bestämmelse har fått. Sex stycken rättsfall har analyserats och jämförts med varandra, därefter har de jämförts mot förarbetena till 29 kap. 2 § 10 p BrB.

Utredningen har visat att det i rättsfallen där 29 kap. 2 § 10 p BrB tillämpats förekommer färre sakkunniga i jämförelse med de rättsfall som tillämpat 29 kap. 1 § BrB, vilket kan bero på att förarbetena till 29 kap. 2 § 10 p BrB är mer utförliga angående vad som karakteriserar hedersrelaterad våld. Även det faktum att hedersmotiv numera uttryckligen anges som en försvårande omständighet kan bidra till att domstolarna i högre utsträckning beaktar motivet till gärningen. Omfattningen av resonemangen kring hedersmotivet skiljer sig åt i rättsfallen, varför det inte med säkerhet går att säga vilka omständigheter domstolen lägger vikt vid eller hur straffmätningen påverkas. Detta leder till att rättstillämpningen kan bli oförutsebar.

Förord

Ett särskilt tack till min handledare Tova Bennet som väglett mig genom uppsatsskrivandet med goda råd och stort tålamod när jag bytt ämne både en och två gånger.

Jag vill även rikta ett tack till Fanny, Frida och Johanna för mycket värdefulla synpunkter och korrekturläsning.

Förkortningar

BrB	Brottsbalk (1962:700)
Brå	Brottsförebyggande rådet
Dir.	Kommittédirektiv
HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätten
JT	Juridisk Tidskrift
NCK	Nationellt centrum för kvinnofrid
Prop.	Proposition
Skr.	Regeringens skrivelse
SOU	Statens offentliga utredningar
SCC	The Swedish Criminal Code
SvJT	Svensk Juristtidning
TR	Tingsrätten

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Den 15 december 1996 mördades Sara Abed Ali av sin bror och kusin. Det kom att bli det första mordet med hedersmotiv som uppmärksammades i Sverige. Efter mordet på Sara har flera mord med hedersmotiv inträffat, bland annat de uppmärksammade morden på Pela Atroshi (1999), Fadime Sahindal (2002) och Abbas Rezai (2005). Brotten kom att bli startskottet på den uppblussande debatten kring hedersrelaterat våld och förtryck.¹

Arbetet för att motverka det hedersrelaterade våldet är ständigt pågående. Utbildningar om hedersrelaterat våld och förtryck ökar kunskapen och kännedomen, samt bidrar till ökad beredskap inom myndigheter och andra organisationer som arbetar med våldsutsatta.² Utökad stöd och finansiering till skyddade boenden och NCK är exempel på åtgärder som har vidtagits under åren.³

2017 tillsatte regeringen en särskild utredning som hade till uppgift att undersöka huruvida det fanns ett behov av ett starkare skydd mot brott med hedersmotiv. Det fanns redan möjligheter att beakta hedersmotiv vid en straffvärdebedömning, men frågan gällde om detta var tillräckligt eller om tydligare lagreglering behövdes.⁴

Den första juli 2020 trädde en ny lagändring i kraft. Ändringen rörde 29 kap. 2 § brottsbalken (BrB) som redogör för de försvårande omständigheterna som ska beaktas vid straffvärdebedömningen. Det framgår nu av tionde punkten i bestämmelsen att hedersmotiv vid brott ska anses vara en försvårande omständighet.⁵ Huruvida 29 kap. 2 § 10 p BrB har lett till någon märkbar förändring vid rättstillämpningen, i jämförelse med beaktandet av motiv inom ramen för 29 kap. 1 § BrB, är därför av intresse att undersöka närmare.

¹ SOU 2018:69 s. 68.

² Brå 2010:18 s. 53 f.

³ Skr. 2007/08:39 s. 20, s. 35.

⁴ Dir. 2017:25 s. 12.

⁵ SFS 2020:349.

1.2 Syfte och frågeställningar

Framställningens syfte är att analysera de rättsliga effekterna av den nya regleringen och undersöka hur rättstillämpningen har utvecklats efter ändringens ikraftträdande. Syftet med framställningen är även att utreda om ändringen i 29 kap. 2 § 10 p BrB, som rör fall där heder varit motivet bakom brottet, påverkat straffvärdet för det aktuella brottet.

Följande frågeställningar har formulerats som utgångspunkt för att uppfylla framställningens syften:

- Hur har rättstillämpningen utvecklats efter 29 kap. 2 § 10 p BrB ikraftträdande och hur förhåller sig denna utveckling till bestämmelsens förarbeten?
- Vad kan den nya regleringen få för effekter för rättstillämpningen?

Med den andra frågeställningen avses inte att kartlägga effekterna i allmänhet utan endast att ge exempel på dessa.

1.3 Metod, perspektiv och material

Framställningen syftar till att beskriva vad 29 kap. 1 och 2 §§ BrB, men särskilt 29 kap. 2 § 10 p BrB, innebär och hur dessa ska tolkas och tillämpas. För att fastslå vad som är gällande rätt används ofta en rättsdogmatisk metod, som utgår från rättskällevärdet. Svaren söks alltså i lagstiftning, förarbeten, praxis och doktrin.⁶ I detta fall finns inga domar från Högsta domstolen (HD) som behandlat hedersmotiv, varför enbart underrättsdomar kommer att undersökas.

Denna framställning ska, utöver fastställandet av gällande rätt, även analysera effekterna av bestämmelsens införande. Som framgått ovan kommer analysen i denna framställning att bygga på underrättsdomar, samt andra typer av material, som inte nödvändigtvis anses spegla den gällande rätten. På grund av detta ligger den rättsanalytiska metoden närmast till hands, eftersom den rättsdogmatiska metoden inte lämnar något större utrymme för att analysera rätten.⁷

⁶ Kleineman s. 21.

⁷ Sandgren s. 50 f.

Rättstillämpningen kommer att analyseras utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv för att undersöka relationen mellan rättstillämpningen och motiven till 29 kap. 2 § 10 p BrB. En förutsebar rättstillämpning är av stor vikt för att kunna säkerställa rättssäkerheten. I detta avseende menas med begreppet rättssäkerhet att rättsregler ska tillämpas på ett förutsebart sätt.⁸

För att beskriva det gällande rättsläget har material i prop. 1987/88:120, prop. 2009/10:147, SOU 2008:85 samt prop. 2019/20:131 studerats. Även doktrin av Borgeke och Heidenborg, *Att bestämma påföljd för brott*, och Borgeke och Månsson, *Studier rörande påföljdspraxis med mera*, har använts för att ge ytterligare förklaringar rörande bedömningen av straffvärdet för brott.

För att påvisa problematiken kring hedersbegreppet har NCK:s rapport med redogörelse för tre olika perspektiv på hedersvåld använts. Rapporten har kompletterats med doktrin av Awla, Wikan, Lindstedt-Cronberg, Nuñez, Pope, Gill och Sirman. Information har även hämtats från Brottsförebyggande rådet (Brå).

För att finna relevanta rättsfall som tillkommit efter ikraftträdandet av 29 kap. 2 § 10 p BrB har en sökning gjorts på databasen JUNO. Sökningen har gjorts på fall från 2020 och 2021, och i den ursprungliga sökningen användes ordet "heder". Efter en översikt av de 676 träffarna gjordes istället en detaljerad sökning där ordet "samvete" lades in som ett ord som inte fick finnas med, eftersom "samvete" tenderar att finnas i träffar med frasen "heder och samvete", som vanligtvis inte har något samband med hedersrelaterat våld eller förtryck. Av de 57 domar från hovrätten (HovR) som sökningen resulterade i var det två stycken som var relevanta för framställningen, eftersom de berörde heder som motiv för gärningen. De övriga fallen filterades bort eftersom "heder" nämndes i sammanhang som inte berörde motivet för brottet eller var fall där gärningen hade skett innan bestämmelsens ikraftträdande. Tingsrättsfallet har också valts ut från databasen JUNO, men enbart en sökning för år 2021 och med tillägget att ordet "motiv" angavs i sökfältet. Sökningen resulterade i 15 träffar. Det aktuella fallet valdes eftersom det var det enda fallet där domstolen konstaterat att hedersmotiv fanns.

⁸ Jfr Zila s. 284.

På liknande sätt har rättsfall från tiden före bestämmelsens ikraftträdande valts ut. För att få en överblick över hur/om tillämpningen av hedersmotiv har utvecklats har en dom från 2019, en från 2020 och en från 2021 analyserats.

1.4 Forskningsläge

NCK, som arbetar på uppdrag av regeringen, har gjort en kartläggning över, framförallt, svensk forskning på området i rapporten *Hedersrelaterat våld och förtryck – en kunskaps- och forskningsöversikt*. Rapporten redogör för tre perspektiv som kan förklara hedersrelaterat våld och förtryck. Dessa perspektiv ligger till grund för avsnitt 2.3.1 där hedersbegreppet problematiseras. Forskningen kring det hedersrelaterade våldet är, i juridisk mening, dock mycket begränsad. I artikeln *Om hedersvåld* redogör Mahmoudi för andra länders domstolspraxis gällande hedersmord och diskuterar eventuella lösningar för bemötandet av denna typ av våld. I artikeln *Hedersrelaterat våld och förtryck mot barn och unga*, skriven av Kaldad och Kankaanpää sätter författarna hedersbegreppet i en straffrättslig kontext och fokuserar särskilt på barn och ungas utsatthet. Desto mer forskning finns kring hedersbegreppet inom sociologin. Här kan särskilt nämnas Wikan, *En fråga om heder*, som förklarar hederskulturer och omnämns i flertalet rapporter, bland annat i ovanstående rapport från NCK.

Det finns således ett gap avseende den juridiska forskningen på området som berör tillämpningen av hedersmotiv i Sverige, som denna framställning ämnar att fylla.

1.5 Avgränsningar

Som tidigare framgått syftar framställningen till att klargöra rättsläget efter införandet av 29 kap. 2 § 10 p BrB, mot bakgrund av det kommer framställningen endast att behandla hedersrelaterat våld utifrån ett svenskt perspektiv. Internationella perspektiv kommer således inte att beröras.

Någon avgränsning gällande brottstyp har inte gjorts eftersom tillägget i 29 kap. 2 § 10 p BrB endast har varit i kraft i 11 månader och antalet fall där bestämmelsen har tillämpats i HovR uppgår enbart till två stycken. Det är således motiverat att beröra båda fallen från HovR i framställningen.

1.6 Disposition

Kapitel 1 inleds med en bakgrund till det aktuella ämnet, och följs av en presentation av framställningens syfte och frågeställningar, metod och material, rådande forskningsläge och relevanta avgränsningar. Kapitel 2 redogör för 29 kap. 1 § BrB om vad straffvärde innebär. Detta följs av en allmän förklaring rörande 29 kap. 2 § BrB om försvårande omständigheter och hur straffvärdet påverkas av dessa. I kapitel 3 redogörs särskilt för hedersmotiv som försvårande omständighet. Eftersom hedersbegreppet är ett omdiskuterat begrepp ägnas avsnitt 3.1 åt att redogöra för tre perspektiv som förklarar hedersrelaterat våld. Därefter följer en redogörelse för motiven bakom införandet av hedersmotiv som en försvårande omständighet och i vilka fall bestämmelsen är tänkt att tillämpas. Kapitel 4 presenterar sex stycken rättsfall som alla har konstaterat hedersmotiv, tre stycken domar berör motivet efter ikraftträdandet av 29 kap. 2 § 10 p BrB och tre domar är från tiden före ikraftträdandet, då motivet beaktades enligt 29 kap. 1 § BrB. Efter detta följer en avslutande analys i kapitel 5 kring motiven för 29 kap. 2 § 10 p BrB och rättsfallen, där uppsatsens frågeställningar besvaras. Framställningen avslutas med en sammanfattning av slutsatserna som dragits.

2 Allmänt om straffmätning

2.1 Straffvärde – 29 kap. 1 § BrB

29 kap. 1 § BrB stadgar att straffet för ett brott ska bestämmas inom ramen för den aktuella straffskalan efter brottets, eller den samlade brottslighetens, straffvärde. Bestämmelsen är generell och omfattar alla typer av brott.⁹ Straffvärdet kan anses spegla brottets allvar och bestämmelsen ger uttryck för principerna om ekvivalens och proportionalitet. Dessa innebär att lika brott ska ge lika straff, samt att svårare brott ska straffas hårdare än lindriga brott.¹⁰

Det åligger domstolarna att beakta intresset av en enhetlig rättstillämpning. Detta innebär att domstolarna inte helt fritt kan placera det aktuella straffvärdet vart som helst på straffskalan för brottet, utan de måste ta hänsyn till praxis för motsvarande fall.¹¹ Enskilda värderingar från domare får inte ges någon betydelse, utan bedömningen ska grundas på 29 kap. BrB och praxis.¹²

Samhällsutvecklingen kan påverka synen på en brottstyps allvarlighet och kan efter en tid föranleda en lagändring om den förändrade synen blir mer varaktig.¹³ Samhällssynen på grövre våldsbrott är idag sådan att grövre våldsbrott dels anses utgöra ett större hot mot enskilda och dels anses mer allvarliga än tidigare.¹⁴ Av 29 kap. 1 § 2 st. sista meningen BrB framgår att de *allvarliga* våldsbrotten ska ges ett högre straffvärde och att försvårande och förmildrande omständigheter kan påverka den slutliga straffvärdebedömningen i det enskilda fallet. I förarbetena till bestämmelsen ges exemplet att det dåvarande straffvärdet (2009) på fängelse i sex och ett halvt år för dråp numera bör kunna uppgå till åtta år.¹⁵

29 kap. 1 § 2 st. BrB är idag uttömmande. Tidigare angavs omständigheterna som särskilt skulle beaktas, alltså de omständigheter som lagstiftaren ansåg vara viktigast vid bedömningen av straffvärdet.¹⁶ Genom slopandet av ordet "särskilt" är uppräkningsnumera

⁹ Prop. 2009/10:147 s. 13.

¹⁰ Ibid. s. 9.

¹¹ Borgeke och Heidenborg s. 149.

¹² Borgeke och Månsson s. 48.

¹³ Prop. 2009/10:147 s. 9 f.

¹⁴ Ibid. s. 10.

¹⁵ Ibid. s. 15.

¹⁶ Prop. 1987/88:120 s. 81.

uttömmande, medan försvårande och förmildrande omständigheter finns i 29 kap. 2 § och 29 kap. 3 § BrB.¹⁷

2.2 Försvårande omständigheter – 29 kap. 2 § BrB

I 29 kap. 2 § BrB anges de försvårande omständigheterna som särskilt ska beaktas vid straffvärdebedömningen. Uppräkningen i 29 kap. 2 § BrB är avsedd att omfatta de vanligaste och mest betydelsefulla försvårande omständigheterna, men är inte uttömmande.¹⁸ Även andra omständigheter kan alltså komma att skärpa straffvärdet. Värt att notera är att oavsett hur många försvårande omständigheter som föreligger i det aktuella fallet får straffvärdebedömningen aldrig gå över brottets straffskala.¹⁹

Tidigare skulle de försvårande omständigheterna beaktas med försiktighet, med hänvisning till att de var allmänt hållna.²⁰ För att öka spännvidden av de försvårande omständigheterna tillsattes en utredning (2007) som skulle se över huruvida förändringar borde göras för att åstadkomma detta.²¹ För många brottstyper har det visat sig att straffet som döms ut ligger nära det straffminimum som anges i straffskalan. Således behöver de försvårande omständigheterna få en ökad spännvidd, för att straffen ska spridas ut mer lämpligt över straffskalan.²²

Under utredningens gång kom en rapport från Åklagarmyndigheten (2007) som konstaterade att det var ytterst ovanligt att omständigheterna i 29 kap. 2 § BrB angavs i domar.²³ Detta kunden bero på att det krävdes kvalificerade omständigheter i många fall för att bestämmelsen skulle kunna tillämpas.²⁴ Ett rekvisit som är kvalificerat anger en viss styrka som måste vara uppfylld för att en omständighet ska anses falla under bestämmelsens tillämpningsområde.²⁵ Det råder viss osäkerhet kring vad som krävs för att de kvalificerande rekvisiten ska vara uppfyllda, vilket kan vara en anledning till att de tillämpats i mindre utsträckning.²⁶

¹⁷ Prop. 2009/10:147 s. 13 f.

¹⁸ Prop. 1987/88:120 s. 81, Borgeke och Heidenborg s. 182.

¹⁹ Borgeke och Heidenborg s. 182.

²⁰ Prop. 1987/88:120 s. 84.

²¹ Dir. 2007:04.

²² SOU 2008:85 s. 283.

²³ Jfr Åklagarmyndigheten, Domstolarnas påföljdspraxis för vissa våldsbrott.

²⁴ Prop. 2009/10:147 s. 27.

²⁵ Ibid. s. 42.

²⁶ SOU 2008:85 s. 282.

Numera får de försvårande omständigheterna ett större genomslag vid bedömningen av straffvärdet.²⁷ Detta har möjliggjorts genom att förstärkningsord har tagits bort, bland annat krävdes tidigare att den tilltalade hade utnyttjat någons skyddslösa ställning eller *särskilda* svårigheter att värja sig för att tredje punkten skulle kunna tillämpas. Vissa ord har ersatts av mindre inskränkande ord, till exempel har ordet *särskild* bytts ut mot *stor* i fråga om vilken grad av hänsynslöshet som krävs för att andra punkten ska kunna tillämpas.²⁸ Lagrådet har dock ställt sig tveksam till om den senare nämnda ändringen kommer att leda till att spännvidden utvidgas.²⁹

²⁷ Borgeke och Månsson s. 84.

²⁸ Prop. 2009/10:147 s. 28 f.

²⁹ Lagrådets yttrande 2010-02-26 s. 5.

3 Särskilt om hedersmotiv som försvårande omständighet – 29 kap. 2 § 10 p BrB

3.1 Hedersbegreppet

Begreppet hedersrelaterat våld är idag etablerat, trots att det inte finns någon enhetlig definition av vad begreppet faktiskt innehåller.³⁰ Förklaringar till varför hedersrelaterat våld finns kan sökas utifrån tre olika perspektiv.³¹

3.1.1 Kulturellt perspektiv

Utifrån det kulturella perspektivet analyseras patriarkala värderingar för att klargöra innebörden av begreppet. Begreppet är mycket omdiskuterat och kopplas av allmänheten ofta ihop med religion.³² Detta är dock något som forskningen tar avstånd från. Istället menar forskningen att hedersvåld inte går att koppla samman med en särskild religion, utan att föreställningarna uppkommer i särskilda kulturella miljöer.³³ En del av forskningen menar att det särskilt är i icke-västerländska kulturer som genomsyras av patriarkala strukturer som hedersvåld utövas.³⁴ En annan del av forskningen menar att heder finns i alla kulturer. I den svenska kontexten kan bestämmelsen i Magnus Erikssons stadslag, som gav män rätt att mörda sin hustru om denna varit otrogen, statuera exempel på detta. Om motivet för mordet var att upprätta makens heder går inte med säkerhet att veta, men klart är att det för 800 år sedan fanns en kulturell acceptans att döda en närstående kvinna.³⁵

Kritiker menar att en kulturell förklaring till hedersvåldet bidrar till en särskiljning av "svenskt" och "icke svenskt" våld och att detta leder till att våld som svenska män företar sig inte ses som kopplat till kultur, medan invandrares våld ses som kulturspecifikt.³⁶

³⁰ Prop. 2019/20:131 s. 25.

³¹ NCK s. 18.

³² Awla s. 125.

³³ NCK s. 42, Brå s. 123, Wikan s. 8.

³⁴ NCK s. 18.

³⁵ Lindstedt-Cronberg s. 194 ff.

³⁶ Nuñez s. 94.

3.1.2 Könsperspektiv

Patriarkala och heteronormativa föreställningar kopplas till det hedersrelaterade våldet, och det är framförallt manliga familjemedlemmar som utövar hedersvåld. En person som inte förhåller sig till de ideal som hedersnormerna uppställer vanäras eller riskerar att vanära någon annans heder, ofta gärningspersonens, familjens, eller en annan grups heder.³⁷ De forskare som förespråkar ett könsperspektiv analyserar mäns våld mot kvinnor och ser till likheterna mellan hedersrelaterat våld och icke hedersrelaterat våld. De menar att det patriarkala våldet är ett globalt strukturellt problem och fokuserar på detta, istället för att analysera hederskoderna/kulturerna i allmänhet.³⁸ Forskare menar att män som mördar kvinnor gör det på grund av att de vill utöva makt och rädda sin sårade stolthet, samt har en uppfattning om att kvinnor ska och kan kontrolleras.³⁹

Förespråkare för könsperspektivet menar även att begreppen "hedersrelaterat våld" och "hedersvåld" förminskar allvaret i denna typ av brottslighet. De menar att dessa begrepp bör avskaffas och detta våld istället endast ska falla in under mäns våld mot kvinnor, eftersom de allra flesta brott av denna typ begås av män mot kvinnor.⁴⁰

3.1.3 Intersektionellt perspektiv

Forskare inom det intersektionella perspektivet menar att förklaringen är mer komplex än förståelsen av kön, kultur och heder. Detta perspektiv försöker istället att analysera hur dessa aspekter hänger ihop med varandra och hur våldet bygger på flera maktrelationer. Ett stort antal forskare pekar på att ras/etnicitet ligger till grund för maktordningar i samhället och att även ekonomin spelar en stor roll för kulturen.⁴¹ Den enkla förklaringen att hedersvåld endast är ett kulturellt uttryck och härstammar från gamla traditioner är inte fullgod, eftersom det då skulle betyda att problemet kan lösas genom modernisering och upplysning. Det borde istället vara mer komplext än så.⁴²

Sammanfattningsvis är de flesta, oberoende forskningsperspektiv, eniga om att det finns ett starkt kollektivistiskt inslag i det hedersrelaterade våldet och att det inte är ovanligt att en

³⁷ Prop. 2019/20:131 s. 24 f.

³⁸ NCK s. 25.

³⁹ Pope s. 104.

⁴⁰ Gill s. 477.

⁴¹ NCK s. 30.

⁴² Sirman s. 39.

individus handlingar påverkar en hel grupps heder.⁴³ Oftast handlar det alltså om en annan persons heder som vanäras och inte den egna. Hedern är således beroende av omgivningens värderingar.⁴⁴ Dessutom finns hedern hos mannen och är kopplad till kvinnans sexualitet.⁴⁵ Det är alltså särskilt kvinnor som kan vanära hedern och dra skam över familjen.⁴⁶ För att återupprätta hedern måste kvinnan straffas.⁴⁷ Hedersrelaterat våld är ofta planerat, till skillnad från övrigt våld.⁴⁸

I denna framställning avses med begreppet hedersrelaterat våld och förtryck

“En sådan kollektivt präglad heder som kännetecknas av starka patriarkala eller heteronormativa föreställningar och att familjens eller släktens anseende, ställning eller liknande är beroende av de individuella medlemmarnas handlande, t.ex. kvinnliga medlemmars kyskhet och oskuld samt deras faktiska och påstådda beteende i förhållande till sådana ideal.”⁴⁹

3.2 Motiv

3.2.1 Införande

I 29 kap. 1 § 2 st. BrB finns en möjlighet att beakta motiv till gärningen. Det innebär att heder som motiv för en gärning redan har kunnat beaktas före införandet av 29 kap. 2 § 10 p BrB. Detta var dock inte, enligt regeringen, ett tillräckligt skäl för att avstå från införandet av den nya punkten.⁵⁰

Syftet med att införa hedersmotiv som en försvårande omständighet var att tydliggöra och markera att denna typ av brott har ett högre straffvärde än annan likartad brottslighet som inte har ett hedersmotiv.⁵¹ En anledning till att denna typ av brott bör ha ett högre straffvärde är det starka kollektiva inslaget. Offren för hedersrelaterad brottslighet är en synnerligen utsatt grupp, eftersom de ofta riskerar uteslutning ur familjen eller gruppen om de anmäler eller berättar om sina upplevelser.⁵²

⁴³ Ekström s. 17, Brå s. 122 f.

⁴⁴ Awla s. 127, Wikan s. 59 f.

⁴⁵ Wikan s. 57, s. 70.

⁴⁶ Coomaraswamy s. xi.

⁴⁷ Awla s. 128.

⁴⁸ SOU 2018:69 s. 72.

⁴⁹ Prop. 2019/20:131 s. 37.

⁵⁰ Ibid. s. 32 f.

⁵¹ Ibid. s. 104.

⁵² Ibid. s. 32.

Bestämmelsen i 29 kap. 1 § BrB som ger domstolen möjlighet att beakta motivet till gärningen är mer allmänt hållen än 29 kap. 2 § 10 p BrB och omfattar förhållanden som kan vara av både skärpande och mildrande karaktär. Det kan således finnas osäkerhet kring betydelsen av ett hedersmotiv vid ett brott. Särskilt då det inte finns några vägledande avgöranden från HD.⁵³ På grund av att det rådde viss osäkerhet i domstolarna om vad det innebar att ett brott hade begåtts med hedersmotiv ansåg regeringen att det förelåg starka skäl för införandet av 29 kap. 2 § 10 p BrB och att rättsläget kunde klargöras genom detta. Den särskilda straffskärpningsgrunden kan även leda till att rättsväsendet uppmärksammar hedersmotiv i större utsträckning än vad som tidigare har gjorts.⁵⁴ Med hänvisning till ovanstående avsnitt om hedersbegreppet krävs det inte att "heder" definieras närmare i bestämmelsen för att tydliggöra rättsläget, och eftersom begreppet idag är etablerat inom rättsväsendet så framgår det tillräckligt tydligt vilka fall som omfattas av bestämmelsen.⁵⁵ En viss avskräckande effekt kan tänkas infalla genom införandet, som också blev en markering mot den hedersrelaterade brottsligheten.⁵⁶

Genom att införa hedersmotiv som en särskilt försvårande omständighet skickas en tydlig signal till samhället att denna typ av brottslighet är allvarlig och strider mot grundläggande värderingar.⁵⁷

3.2.2 Tillämpning

Det kan konstateras att bestämmelsen är avsedd att omfatta alla typer av brott. Det krävs alltså inte att det är fråga om en viss brottstyp för att hedersmotiv ska kunna beaktas som en försvårande omständighet.⁵⁸

En person kan begå ett brott för att upprätta sin egen heder, men även vara bärare av en grups heder. Till exempel kan en manlig familjemedlem vara bärare av hela släktens heder och begå ett brott för att återupprätta släktens heder. På samma sätt kan han begå brottet enbart för att återupprätta sin egen heder. Båda typerna omfattas av bestämmelsen.⁵⁹

⁵³ SOU 2018:69 s. 86..

⁵⁴ Prop. 2019/20:131 s. 33 f.

⁵⁵ Ibid. s. 37 f.

⁵⁶ Ibid. s. 99.

⁵⁷ Ibid. s. 34.

⁵⁸ Ibid. s. 38.

⁵⁹ Ibid. s. 38.

Som ovan nämnts är heder något som berör kollektivet, och det är oftast familjen eller släkten som utövar den hedersrelaterade brottsligheten. Begreppen familj och släkt omfattar i detta avseende även mer avlägsna släktingar.⁶⁰ Det är dock inte endast i dessa grupper som hedersrelaterat våld förekommer, varför “eller annan liknande grupp” lades till i 29 kap. 2 § 10 p BrB. Begreppet är inte avsett att omfatta alla typer av grupper utan endast de som kan likställas med familj eller släkt. Således omfattas exempelvis inte en organisation eller ett kriminellt nätverk. Det ställs heller inga krav på att det är gärningsmannens heder, hans släkt eller den grupp han ingår i som ska återupprättas, utan det kan också vara fråga om en annan persons eller grupps heder. Trots att heder ofta är en kollektiv angelägenhet ställs det inga krav på utomstående påverkan eller stöd till gärningsmannen, istället omfattas även en person som agerar helt på egen hand av bestämmelsen.⁶¹

Genom formuleringen “bevara eller återupprätta” tar 29 kap. 2 § 10 p BrB sikte på fall där ett brott har begåtts för att motverka att hedern skadas, såväl som brott som begåtts i efterhand, när hedern redan anses ha blivit skadad.

Det är framförallt flickor och kvinnor som drabbas av den hedersrelaterade brottsligheten, men det förekommer också brott mot män.⁶² Dessutom förekommer även kvinnor bland förövarna, varför det är motiverat att 29 kap. 2 § 10 p BrB är könsneutral.⁶³ Brottet behöver inte riktas mot en närstående, trots att detta oftast är fallet, för att bestämmelsen ska vara tillämplig. Det är heller inte nödvändigt att heder har varit det enda motivet för gärningen. Det är tillräckligt att heder har varit ett av motiven för att bestämmelsen ska kunna tas i beaktning.⁶⁴

⁶⁰ Prop. 2019/20:131 s. 104.

⁶¹ Ibid. s. 37 f.

⁶² Ibid. s. 1.

⁶³ Ibid. s. 38.

⁶⁴ Ibid. s. 39.

4 Rättsfall

Notera att nedanstående rättsfall inte till fullo kan anses spegla gällande rätt eftersom domarna endast kommer från HovR och tingsrätten (TR), och inte HD.⁶⁵

4.1 Rättsfall där hedersmotiv enligt 29 kap. 1 § BrB har beaktats

I 29 kap. 1 § 2 st. BrB stadgas att motivet som gärningspersonen haft för gärningen ska beaktas. Hedersmotiv kan beaktas inom ramen för denna bestämmelse, och har alltså kunnat tas i beaktning redan innan införandet av 29 kap. 2 § 10 p BrB den 1 juli 2020. Nedan redovisas tre fall där hedersmotiv har beaktats inom ramen för 29 kap. 1 § 2 st BrB.

4.1.1 HovR B 1920-19 – Mord

I detta fall åtalades en man, "R", för att ha knivmördat sin hustru, "M". R hade genom att utdela flera knivhugg mot M:s överkropp och hals berövat henne livet. Trots att gärningen inte var en impulshandling har det inte visats att gärningen föranleddes av någon närmare planering. Gärningen föranleddes av ett bråk om fruns påstådda otrohet.

De tre barnen, som bevittnade gärningen, har uppgett att R skrattade under gärningen och sagt att det skulle bli bättre utan mamma, att de nu skulle leva ett fint och bra liv och att de kunde leva stolt. Efter gärningen ska han också ha sagt att han var stolt att hans kvinna var död och att han gjort något bra.

Sakkunnig hördes i målet och bekräftade hur hedersmotiv ska uppfattas och att det var tydligt att familjen levde i ett socialt sammanhang präglad av hedersnormer. Det faktum att gärningen innefattade ett övervåld och utfördes inför nära anhöriga, i detta fall barnen, angav han som typiskt för hedersrelaterat våld. Även symboliska inslag är vanligt förekommande för hedersrelaterat våld enligt sakkunnig, och här fanns det ett symboliskt inslag då två kondomer hade placerats vid M:s huvud. Av R:s egna uppgifter framgick det att han ansåg att M hade skadat familjens anseende och att hedern var förlorad om hustrun varit otrogen.

HovR konstaterade således att ett motiv för gärningen hade varit att bevara eller upprätthålla familjens och/eller sin egen heder.

⁶⁵ Kleineman s. 39.

Straffvärdet för gärningen uppgick till livstids fängelse eftersom det funnits flera försvårande omständigheter redan innan hedersmotivet beaktades. Att det funnits ett hedersmotiv fick alltså ingen avgörande betydelse för straffvärdebedömningen. Påföljden för R blev fängelse på livstid.

4.1.2 HovR B 4917-19 – Mord

I det aktuella fallet har en man i 50 årsåldern knivhuggit sin exfru till döds på en återvinningsstation. Mannen har själv uppgett att han inte hade för avsikt att döda kvinnan, utan endast samtala med henne angående hans oro kring deras gemensamma barn. Han hade dock tänkt skada eller "handikappa" henne om hon inte tog hans oro på allvar. Trots att mannen förnekat mord fann HovR det styrkt att han planerat att döda exfrun vid det aktuella tillfället.

HovR gjorde en bedömning kring huruvida det förelåg en försvårande omständighet på grund av gärningens motiv och lade särskild vikt vid den sakkunniges yttranden, som framförts i förhandlingen i TR.⁶⁶ Den sakkunnige beskrev vad som kännetecknar hedersvåld och belyste de omständigheterna i fallet som tydde på att ett hedersmotiv förelåg.

I fallet fick parterna inte till stånd en muslimsk skilsmässa och den sakkunnige angav att avsaknaden av en sådan skilsmässa, enligt Sharialagarna, innebar att maken fortfarande hade rätt att kontrollera och göra anspråk på sin fru. Övriga omständigheter typiska för hedersmord är att gärningen begås på en allmän plats och föregås av planering. I fallet var båda dessa omständigheter för handen.

Utöver betydelsen av den sakkunniges yttranden anförde domstolen även att gärningspersonen och offret präglats av normer som finns inom hederskulturer, och utredningen i målet gav starkt stöd för detta. Bland annat har äktenskapet varit arrangerat och mannen mycket kontrollerande, både under äktenskapet och efter skilsmässan. Av vittnesuppgifter framkom det att han inte accepterade att hon umgicks med svenska kvinnor och att det faktum att hon gift om sig med en svensk man var skamligt, och ledde till att hon gick emot kulturen och på så sätt inte var en god muslim.

⁶⁶ Göteborgs tingsrätt, mål nr B 17470-18, dom 2019-09-30, bilaga 223.

Gärningspersonens syskon la ut bilder och uttalade stöd för honom på sociala medier i nära anslutning till mordet, vilket enligt domstolen innebar att de haft förståelse för hans beteende.

Av vittnesuppgifter framgick det att gärningspersonen sagt: "I er kultur accepterar man horor det gör man inte i vår kultur. Hon var en hora. Jag vet vad jag har gjort och jag är glad för det." Genom uttalandet fann HovR att det var styrkt att han haft en särskild anledning till gärningen och att han var nöjd med utfallet av denna gärning.

Straffvärdet för gärningen var så högt att fängelse i 18 år inte ansågs tillräckligt, påföljden för brottet bestämdes således till livstids fängelse.

4.1.3 HovR B 13393-19 – Äktenskapstvång

Den 6 maj 2017 ingick "S" och "R", båda minderåriga, äktenskap med varandra. "G" och "M" är far respektive styvmor till S. R bodde granne med familjen. Alla i målet kommer ursprungligen från Afghanistan.

S och R började umgås med varandra i smyg eftersom det inte var tillåtet för S att ha en pojkvän. S bror upptäckte detta och meddelade föräldrarna. Enligt S uppgifter hade fadern varit arg och sagt att hon var äcklig, inte var värd någonting, att hon hade skadat familjens heder och att familjen borde ha lämnat henne i Afghanistan. Efter att föräldrarna tagit hennes mobiltelefon tvingades hon att erkänna att R var hennes pojkvän. Genom att ha en pojkvän hade hon dragit skam över familjen. Detta var starka indikationer på att familjen levde i en hederskultur. S berättade även hur hon levde och kontrollerades i övrigt genom att föräldrarna bestämde vilka vänner hon fick ha och liknande, vilket tyder på en hederskontext enligt sakkunnig som hörts i målet.

G hade till S sagt att hon ska giftas bort, samt misshandlat henne. G och M hade även hotat att döda eller skada S och R om de inte gifte sig med varandra. De båda utnyttjade S genom att säga att hon inte var deras dotter och att de skulle ta henne till Afghanistan om hon inte lydde. Till R har de sagt att ingen kommer att märka om något händer honom, eftersom han inte hade någon släkt här.

För att familjen skulle få tillbaka sin heder måste S och R gifta sig med varandra. En familj som tillåter samlevnad utan äktenskap kan bli utsatta för sanktioner av andra. Motivet för gärningen har således varit att återupprätta familjens heder.

Straffvärdet för brottsligheten uppgick till fängelse i 1 år och 9 månader, påföljden bestämdes till detta.

4.2 Rättsfall där hedersmotiv enligt 29 kap. 2 § 10 p BrB har beaktats

4.2.1 HovR B 1254-20 – Mord

De tre tilltalade i fallet, en far och hans två söner, härstammar från Afghanistan och har levt i Iran innan de bosatte sig i Sverige. I Afghanistan finns det starka inslag av hederskultur. De tilltalade ansågs att i samförstånd ha dödat "R" genom att knivhugga honom 99 gånger efter att de jagat in honom på en buss. De tilltalade hade utrustat sig med kniv, knogjärn, batong och handskar och fadern hade hört sig för angående R:s färdväg från arbetet. Gärningen hade således varit planerad.

Domstolen fann det utrett att det var fadern och den yngre sonen som utdelat knivhugg mot R. Trots att det inte gick att visa att den äldre sonen utövat dödligt våld ansågs han som medgärningsman, eftersom han främjat gärningen och ansågs agerat tillsammans och i samförstånd med de andra två.

TR menade att orsaken till mordet var en påstådd otrohet mellan R och den tilltalades fru, respektive de tilltalades mor.⁶⁷ HovR anslöt sig till denna bedömning, men tillade också att även det faktum att R utsatt fadern för våld tidigare kan ha varit en bidragande orsak, trots att det var fadern som varit drivande i hela konflikten.

Slutligen konstaterade domstolen att ett hedersmotiv för gärningen förelåg eftersom de tilltalade befunnit sig i en hederskontext och för att gärningen grundade sig i en upplevelse om förlorat anseende. I TR hade en sakkunnig hörts angående detta. HovR anförde att hedersmotivet som försvårande omständighet förelåg i mindre grad för sönerna, med hänsyn till deras ungdom och påverkan från fadern. Den yngre sonen hävdade att han inte visste

⁶⁷ Gällivare tingsrätt mål nr B 558-20, dom 2020-12-11 s. 127-131.

mycket om heder men att fadern förklarat att gifta kvinnor inte får ha relationer med andra män och att “männen ska försvara sin namos”⁶⁸. Fadern berättade själv om hederskulturen i Afghanistan och att mannen måste ingripa i den mån hustrun är otrogen, annars förlorar han stoltheten, hedern och anseendet – men att det inte är viktigt i Sverige. Han har även uppgett i ett polisförhör att “våra kvinnor är våra hederssymboler” och talat om att familjen skulle ha tappat hedern efter fruns otrohet, vilket tyder på att han håller kvar vid det hederstänk som finns i Afghanistan.

Även den äldre sonen har uttryckt att mammans otrohet var en skam för både familjen och andra och att han kände sig pressad av fadern att följa med till gärningsplatsen, med risk för att annars uppfattas som att han själv inte hade någon heder.

Straffvärdet bestämdes till livstids fängelse för fadern, 16 år för den äldre brodern och livstids fängelse för den yngre brodern. Med hänsyn till sönernas ålder (17 och 15 år) bestämdes påföljderna till slutna ungdomsvård i tre år och sex månader respektive slutna ungdomsvård i två år och sex månader.

4.2.2 HovR B 421-21 – Misshandel

En 15-årig flicka bodde tillsammans med sin familj, som är yazidier.⁶⁹ Hon har vid två tillfällen kontaktat socialtjänsten och uppgett att hon blivit kontrollerad och slagen i hemmet av sin pappa och sina bröder. Vid det första tillfället startades en utredning om omhändertagande. I utredningen framkom uppgifter från flickan och hennes pappa om att det var viktigt med familjens rykte och att man som yazidier följer normerna. Gör man inte det riskerar man att bli utesluten. Flickan efterlevde traditionerna eftersom hon vet att det inte finns något annat alternativ. Flickan berättade också att kvinnor inte har någon bestämmanderätt eller frihet. Med hänsyn till ovanstående konstaterade socialtjänsten att flickan levde i en hederskontext, men att de inte kunde vidta åtgärder eftersom familjen avböjde insats. Flickan tog senare tillbaka alla anklagelser mot familjen och angav att hon hade överdrivit och missuppfattat situationen, samt att hon ville vara lojal mot familjen. Utredningen lades således ner. Andra tillfället då flickan ringde socialtjänsten blev hon omedelbart förflyttad till ett jourhem och fick skador dokumenterade av en socialsekreterare

⁶⁸ Ordet namos innebär hela familjens stolthet, heder och anseende.

⁶⁹ En etnisk och religiös minoritet.

och läkare. Skadorna hade uppkommit genom knytnävsslag i huvudet samt slag med en spegel, utdelade av hennes äldre bror.

I huvudförhandlingen avvek hon från de uppgifter hon lämnat under förundersökningen, varför åklagaren tilläts att även lägga fram uppgifter som förekommit under förhören i det tidigare stadiet som bevis. I det tidigare förhöret hade hon lämnat mer detaljerade uppgifter som stämde överens med vad hon berättat för socialsekreteraren, övriga vittnen och dokumentationen av skadorna. Vid huvudförhandlingen lämnade hon mer torftiga uppgifter, vilket domstolen menade tydde på att hon ändrat uppgifterna när hon hade insett konsekvenserna – inte för att uppgifterna var osanna. Hennes tidigare förhör hade fortsatt ett starkt bevisvärde och skulle ligga till grund för bedömningen. Domstolen konstaterade vidare att hedersmotivet var en försvårande omständighet. Den baserade det på flickans uppgifter, som också fick stöd av övrig bevisning och framförallt av utredningen från socialtjänsten.

Straffvärdet för brottsligheten motsvarade fängelse i 4 månader. Påföljden för brodern bestämdes dock till villkorlig dom med föreskrift om samhällstjänst i 120 timmar.

4.2.3 Hässleholms tingsrätt mål nr B 944-20 – Försök till mord

Offret i fallet, “K”, hade ett förhållande med “AJ”, som var gift. När AJ, efter att ha varit i K:s lägenhet, satt sig i bilen för att lämna bostaden rycktes bildörren upp. Han attackerades då med kniv av “A”, K:s bror. Bakom A stod hans vän “N”. AJ tilldelades skador på underbenet som ledde till allvarliga blödningar, och det fanns en beaktansvärd risk för att han skulle avlida på grund av blödningarna.

AJ angav att förhållandet med K hölls hemligt, eftersom K:s familj inte accepterade att hon var tillsammans med en svensk man. Han uppgav även att familjen kontrollerade henne. Den aktuella kvällen för gärningen uppgav AJ att K sagt att “hennes bröder var ute efter henne” och att hon istället för att ta sig till lägenheten och till AJ skulle ta sig till ett säkert ställe. Ett annat vittne menade också att K ska ha berättat att hennes föräldrar uttryckt att hon inte längre är deras dotter, om hon har en relation med en svensk man.

I övrigt har det framkommit delade meningar från vittnen huruvida de inblandade levde i en hederskultur eller inte. K har i huvudförhandlingen lämnat andra uppgifter än i tidigare förhör, vilket kan tyda på att hon känt sig pressad av familjen att ta tillbaka sina uppgifter.

TR konstaterade dock att det fanns flera omständigheter som inte kunde tolkas på annat sätt än att familjens syn på heder och K:s relation med AJ spelat en betydande roll för att gärningen begåtts.

Straffvärdet för A uppgick till fängelse i 9 år. Med hänsyn till att han endast var 18 år bedömdes påföljden till slutet ungdomsvård i 2 år. Straffvärdet för N:s gärning, medhjälp till försök till mord, uppgick till 6 års fängelse, vilket också blev den slutliga påföljden.

5 Analys

I alla tre rättsfall där hedersmotivet beaktats utifrån 29 kap. 1 § BrB har det förekommit en sakkunnig som tydliggjort för hedersvåldet och vad som är karaktäristiskt för denna typ av våld för att sedan koppla samman detta med omständigheterna i fallen. Av de tre rättsfall där hedersmotivet har beaktats utifrån 29 kap. 2 § 10 p BrB har ett utlåtande endast hämtats i ett av fallen. Detta utlåtande berörde endast omständigheterna i fallet och huruvida dessa var hedersrelaterade eller inte. Något allmänt om hedersrelaterat våld eller hederskultur nämndes således inte. Detta kan tyda på att det innan införandet av 29 kap. 2 § 10 p BrB förelåg osäkerhet hos domstolarna kring hur hedersrelaterat våld tar sig uttryck och vad det innebär. Förarbetena är utförliga angående vad som kännetecknar hedersrelaterat våld. I och med det kan domstolen själva konstatera om de typiska karaktäristiska kännetecknen föreligger eller inte. Införandet av 29 kap. 2 § 10 p BrB kan således ha bidragit till att tydliggöra rättsläget genom att det i förarbetena redogjorts allmänt för hederskultur och vilka omständigheter som är typiska för hedersvåld.

De karaktäristiska kännetecknen för hedersvåld har redogjorts för i kapitel 3 och ska nu kopplas samman med rättsfallen. Kännetecknande för det hedersrelaterade våldet är att det oftast är en manlig förövare, vilket styrks av de sex fall som redogjorts för, där det i samtliga fall varit fråga om en manlig gärningsperson. I ett av fallen har det också förekommit en kvinnlig gärningsperson, men hon har dock agerat tillsammans och i samförstånd med en man. Däremot har det funnits en större variation när det kommer till offrets kön i de presenterade rättsfallen. I tre fall var offret en kvinna, i två fall var offret en man och i ett fall fanns både ett kvinnligt och ett manligt offer. I de fall där manliga offer förekommer fanns det även någon form av samband med en kvinna som var närstående till förövarna, och det är tydligt att hedern varit kopplad till kvinnans sexualitet i samtliga fall. Att hedern är en kollektiv angelägenhet styrks genom att det i tre av fallen uttryckligen angetts av gärningspersonen att hela familjen skadas eller att dess anseende påverkas av en persons handlingar. I ett av fallen har dessutom släktingar till gärningspersonen uttryckt sitt stöd i anslutning till dådet. I två fall framgick det tydligt att offret, respektive ett vittne som var närstående till förövaren och flickvän till offret, båda känt sig pressade av familjen, eller släkten, att anpassa sin berättelse efter vad som var mer förmånligt för förövarna. Detta visar tydligt hur offer för hedersrelaterat våld är en synnerligen utsatt grupp som ofta blir hårt

pressade av familjen, exempelvis till att ta tillbaka uppgifter som tidigare har lämnats, med risk för att annars uteslutas ur familjen. I ett av de ovan presenterade rättsfallen uttryckte även en gärningsperson att han känt sig pressad av sin far att utföra gärningen, med risk för att han annars skulle anses inte ha någon heder. Både gärningspersoner och offer kan således känna sig pressade av familjen eller av andra släktingar. Som ovanstående kapitel har visat är förarbetena utförliga kring dessa karaktäristiska omständigheterna och majoriteten av omständigheterna föreligger i samtliga fall.

Hur utförligt domstolen resonerar kring hedersmotivet skiljer sig åt i fallen som beaktat hedersmotiv enligt 29 kap. 2 § 10 p BrB. I HovR B 1254-20 anslöt sig HovR till TR resonemang angående hedersmotivet. TR resonerade mycket utförligt om motivet i allmänhet och gick sedan in på om det funnits en hedersrelaterad bakgrund. TR knöt an till samtliga omständigheter som tagits upp i fallet och resonerade kring varför just den omständigheten var hedersrelaterad eller inte. I HovR B 421-21 förde domstolen inga egna resonemang kring hedersmotivet utan konstaterade endast att det förelåg, vilket de grundade på uppgifter som vittnen hade lämnat. I TR B 944-20 fördes inte några särskilt utförliga resonemang. TR konstaterade att det fanns omständigheter som inte kunde tolkas på annat sätt än att de var hedersrelaterade, men angav inte närmare vilka omständigheter som åsyftades eller varför TR ansåg att de var hedersrelaterade.

I de tre fall där motivet beaktades enligt 29 kap. 1 § BrB var resonemangen i två av fallen betydligt mer utförliga och knöt an till omständigheterna, vittnesuppgifter och sakkunnigutlåtanden. Men i det tredje, HovR B 13393-19, var domstolen relativt fåordig gällande motivet för brottet.

Införandet av 29 kap. 2 § 10 p BrB har varken fått effekten att det blivit någon särskilt enhetlig argumentation eller mer utförliga resonemang kring hedersmotiv, vilket kan göra det svårt att se hur straffvärdet faktiskt påverkas av hedersmotiv. Förarbetena ger heller inte någon vägledning i detta avseende vilket kan vara en orsak till att domstolarna inte resonerar mer enhetligt än tidigare.

I HovR B 1920-19 angav domstolen att det redan funnits så många försvårande omständigheter i fallet att ett eventuellt hedersmotiv inte skulle ha någon betydelse för straffvärdet. Detta har inte konstaterats i något av de övriga fallen där det funnits försvårande

omständigheter, istället har domstolen redogjort för samtliga av dessa och därefter angett gärningens straffvärde. Även om domstolen inte kan gå utöver den aktuella straffskalan för brottet så kan redogörande av hedersmotiv som försvårande omständighet tyda på att domstolarna numera i högre grad beaktar hedersmotiv för brott, genom att de uttryckligen anger det som en försvårande omständighet som *ska* beaktas.

Slutligen måste det noteras att det i skrivande stund inte finns några prejudikat från HD på området. I HovR B 421-21 har tiden för överklagande till HD ännu inte gått ut och i HovR B 13393-19 har HD ännu inte tagit ställning till om de ska meddela prövningstillstånd eller ej, och det är därför viktigt att notera att bedömningarna i dessa fall kan ändras. HD kan således ändra rättsläget i framtiden. Även bedömningen i TR B 944-20 kan ändras eftersom domen har överklagats till HovR.

6 Slutsats

Sammanfattningsvis kan sägas att rättstillämpningen har utvecklats på så sätt att domstolen numera, med hjälp av förarbetena till 29 kap. 2 § 10 p BrB, är mer säkra gällande vilka omständigheter som präglas av hedersföreställningar. De karaktäristiska omständigheterna föreligger i någon mån i samtliga presenterade rättsfall.

29 kap. 2 § 10 p BrB införande har inte fått den effekt att domstolarna resonerar och argumenterar mer enhetligt än tidigare kring hedersmotivet för brottet. Istället kan en effekt blivit att domstolarna i högre grad beaktar hedersmotiv till brott när det uttryckligen anges att ett sådant är försvårande.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Offentligt tryck

Kommittédirektiv

Dir. 2007:48 Skärpt syn på allvarliga våldsbrott m.m.

Dir. 2017:25 Starkare skydd mot barnäktenskap, tvångsäktenskap och brott med hedersmotiv.

Utredningsbetänkanden

SOU 2008:85 Straff i proportion till brottets allvar.

SOU 2018:69 Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet.

Propositioner

Prop. 1987/88:120 Om ändring i brottsbalken m.m.

Prop. 2009/10:147 Skärpta straff för allvarliga våldsbrott m.m.

Prop. 2019/20:131 Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet.

Regeringsskrivelser

Skr. 2007/08:39 Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer.

Övrigt

Lagrådets yttrande 2010-02-26.

Rättsfall

Göteborgs tingsrätt, mål nr B 17470-18, dom 2019-09-30.

Gällivare tingsrätt, mål nr B 558-20, dom 2020-12-11.

Hässleholms tingsrätt, mål nr B 944-20, dom 2021-04-14.

Hovrätten för Västra Sverige, mål nr B 1920-19, dom 2019-05-09.

Hovrätten för Västra Sverige, mål nr B 4917-19, dom 2020-01-10.

Hovrätten för Övre Norrland, mål nr B 1254-20, dom 2021-03-03.

Svea Hovrätt, mål nr B 13393-19, dom 2021-03-16.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, mål nr B 421-21, dom 2021-04-21.

Litteratur

Awla, Rasool: 'Hedersmord och islam', i: Johansson, Kenneth (red.), *Hedersmord. Tusen år av hederskulturer*. Lund 2005 s. 125-169.

Borgeke, Martin och Heidenborg, Mari: *Att bestämma påföljd för brott*. Upplaga 3:6. Stockholm 2021.

Borgeke, Martin och Månsson, Catharina: *Studier rörande påföljdspraxis med mera*. Upplaga 6. Stockholm 2018.

Brå: *Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. Slutredovisning av ett regeringsuppdrag, Rapport 2010:18*. Stockholm 2010.

Coomaraswamy, Radhika: 'Violence against women and 'crimes of honour'', i: Welchman, Lynn och Hossain, Sara (red), *'Honour' Crimes, paradigms, and violence against women*. London 2005 s. xi-xiv.

Ekström, Simon: 'Vad mord vill säga', i: Johansson, Kenneth (red.), *Hedersmord. Tusen år av hederskulturer*. Lund 2005 s. 15-46.

Gill, Aisha: 'Honour killings and the quest for Justice in Black and minority ethnic communities in the United Kingdom', i: *Criminal justice Policy Review* nr. 4 s. 475-494.

Kaldad, Anna och Kankanpää, Emelie: 'Hedersrelaterat våld och förtryck mot barn och unga. Del I: En kränkning av barn och ungas rätt till integritet?', *JT* nr. 4 2015/16 s. 767-781.

Kaldad, Anna och Kankanpää, Emelie: 'Hedersrelaterat våld och förtryck mot barn och unga. Del II: Samhällets ansvar och förutsättningar att utreda och beivra brott', *JT* nr. 2 2016/17 s. 349-380.

Kleineman, Jan: 'Rättsdogmatisk metod', i: Nääv, Maria och Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*. Upplaga 2:2. Lund 2019 s. 21-46.

Lindstedt Cronberg, Marie: 'Dagens hedersmord kontra nordiska kvinnors historia', i: Johansson, Kenneth (red.), *Hedersmord. Tusen år av hederskulturer*. Lund 2005 s. 189-206.

Mahmoudi, Said: 'Om hedersmord', *JT* nr. 1 2002/03 s. 242-247.

NCK: *Hedersrelaterat våld och förtryck: en kunskaps- och forskningsöversikt*, NCK-rapport 2010:1. Uppsala 2010.

Nuñez, Bernadita: 'Köns- och etnicitetsperspektivet saknas' i: Larsson, Stieg & Englund, Cecilia (red.), *Debatten om hedersmord: Feminism eller rasism*. Stockholm 2004 s. 93-97.

Pope, Nicole: 'Honour killings: Instruments of patriarchal control', i: Mojab, Shahrzad & Abdo, Nahla (red.), *Violence in the name of honour. Theoretical and political challenges*. Istanbul 2004 s.101-109.

Sandgren, Claes: *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*. Stockholm 2018.

Sirman, Nükhet: 'Kinship, politics and love: Honour in post-colonial contexts - the case of Turkey', i: Mojab, Shahrzad & Abdo, Nahla (red.), *Violence in the name of honour. Theoretical and political challenges*. Istanbul 2004 s. 39-56.

Wikan, Unni: *En fråga om heder*. Stockholm 2004.

Zila, Josef: 'Om rättssäkerhet', *SvJT* 1990 s. 284-305.

Åklagarmyndigheten: *Domstolarnas påföljdspraxis vid vissa våldsbrott*. Stockholm 2007.